

## 17. Tabak, voor de Nederlandse sigaar

In Europa denkt men wel eens dat het in tropische streken alleen maar heet is en dat er geen seizoenen zijn. Integendeel. In Kameroen kent men twee droge en twee regenseizoenen, waarvan de laatste gepaard gaan met hevige moessonregens, onweer en donder. Tijdens zo'n bui zet ik snel wat emmers onder de dakrand, waarna deze binnen een minuut al overlopen, gratis water voor de was! Het landschap verandert mee met de seizoenen: in de droge tijd is het manshoge olifantsgras langs de wegen verdord en is rood van het stof, dat metershoog opstuift na het passeren van vooral vrachtwagens. De velden liggen er verlaten en verdroogd bij, want zonder voldoende water in de beekjes valt er niets te verbouwen. Het wachten is op de eerste regens, waarna het groen overal bliksemsnel de grond weer uitschiet.

Uit de brief van 11-3-1984:

*'Officieel is het nu droge tijd maar tot ieders vreugde heeft het hier al vier keer flink geregend, dus de dorpelingen zijn druk aan het werk op hun velden: er moeten pinda's, mais, maniok, okra en zo meer worden ingezaaid. Dat is het werk van de vrouwen, zij voeden het gezin. Nadeel voor ons gezondheidswerkers is, dat we dan wel eens voor niets komen in een dorp, als alle vrouwen zijn vertrokken naar hun veldjes. Maar ja, voedsel verbouwen is nu even belangrijker dan je kind laten vaccineren. Verder is men weer druk met de voorbereiding van de tabaksteelt. Zoals dat voor alle handelsgewassen zoals ook voor koffie en cacao geldt, is dat het werk van mannen, daar verdienen ze hun geld mee. Ook al zien we in de praktijk dat de hele familie in drukke tijden bij de tabaksteelt wordt ingeschakeld.*

*Gisterenmiddag heeft een van de inspecteurs van de SCT, mij de tabaksvelden laten zien en van alles over de teelt verteld. In januari en februari wordt er gezaaid op zaaibedden, en na de eerste regens worden de jonge tabaksplantjes uitgeplant op de velden. Het is een zeer precies werk, die teelt: zoveel dagen gieten, zoveel blaadjes plukken enz. Ik was wel wat verbaasd te horen, dat dat allemaal zo goed loopt, want de mensen zijn hier in heel wat opzichten nogal gemakzuchtig: wat vandaag niet lukt, komt morgen wel. Om tabak goed te laten groeien, moeten ze ieder jaar naar een ander veld op de savanne*

*verhuizen, vaak kilometers verwijderd van het dorp. Dat betekent, dat ze ieder jaar een nieuw veld moeten ontginnen. Alles wat er op het nieuwe perceel aan planten staat wordt verbrand, soms zie ik onderweg de rookpluimen boven de savanne opstijgen. Pas na zes jaar kan de tabaksboer weer naar het eerste veld terugkeren. Dit alles om uitputting van de bodem te voorkomen.*

*Vanaf juni-juli wordt er geoogst. Een gemiddelde boer heeft een jaarinkomen van circa 250.000 frs. CFA, wat neerkomt op circa f2000,- (anno 1984). Geen vetpot, wanneer je daar de hele familie van moet onderhouden. Maar voedsel verbouwen ze zelf, dus dat is min of meer verzekerd, ook al zijn er aan het eind van de droge tijd vaak tekorten, en zie ik de kinderen gewicht verliezen'.*

Al tijdens de koloniale tijd werd er tabak verbouwd in het departement Kadey, en werd de *Société Camerounaise de Tabac (SCT)* opgericht. De grond bleek er zo vruchtbaar, dat deze geschikt bleek voor het telen van het dekblad voor o.a. de Nederlandse sigaar, die hier tot in de jaren 80 nog volop werd gerookt. De leiding van de SCT was in handen van Fransen, die met hun gezinnen in Batouri en in omliggende dorpen neerstreken. Er werden op mooie plekjes grote huizen voor hen gebouwd, met daarbij flinke bedrijfshallen, dit alles omgeven door goed onderhouden tuinen. De boeren in de omgeving werden gestimuleerd om tabak te gaan telen. Daarbij kregen zij ondersteuning door, zoals wij zouden zeggen, landbouwvoorlichters van de SCT. Daarnaast verstreekte de SCT het juiste zaaigoed en werden er kredieten verstrekt voor de aanschaf van gereedschappen zoals kruiwagens, machetes,

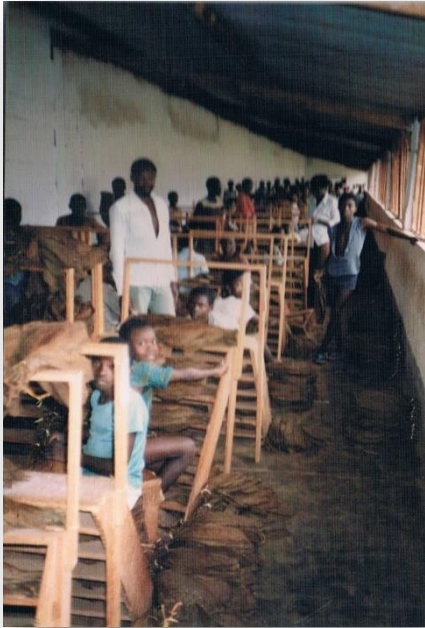


*Tabak van Jean, de nachtwaker, voor eigen gebruik*

hakken, gieters enz. In de jaren 80 zijn er nog slechts enkele Fransen werkzaam, waaronder de directeur. Het meeste kader is dan inmiddels vervangen door Kameroeners.

Uit de brief van 1 april 1984:

*'Het is een heel precieze teelt, maar als het eenmaal groeit, groeit de tabak als kool. Enorme bladeren komen er aan de plant, als ze tenminste niet opgevreten worden door de sprinkhanen. Want er heerst een plaag op dit moment. In mijn tuin groeit nauwelijks meer iets, de sla is al tweemaal opgevreten. Het zijn prachtige beestjes in de helderste kleuren als in een mozaïekpatroon, maar ze springen op het moment overal rond. Ik laat de tuin dus nu maar voor wat het is, binnenkort als die beestjes dood of verder getrokken zijn, nog maar eens proberen. Alleen de ananassen en bananen groeien goed. De*



*Scholieren sorteren de tabak op grootte...*

voor de muren, waar de wind doorheen kan waaien om de tabak goed te laten drogen, met een dak van gevlochten palmbladeren. Na de oogst worden de enorme bladeren aan touwen geregen en 'als wasgoed' opgehangen in de schuur om te drogen. De onmiskenbare geur van tabak komt je neus al in, als je alleen al in de buurt komt van zo'n droogschuur.

Zodra de tabak voldoende is gedroogd en in bundels is verpakt, wordt deze door de SCT opgekocht onder het toezien van de inspecteurs. De opkopers installeren zich onder de 'hangar' in het dorp, waar de boeren hun tabak aanbieden. Deze wordt gewogen en de boer krijgt al of niet een goede prijs voor zijn waar, afhankelijk van de kwaliteit. Deze wordt bepaald door grootte en kleur van het blad en de aan- of afwezigheid van gaatjes, door de gevreesde sprinkhanen.

Daarna begint een volgende fase: die van sorteren van de bladeren door middelbare scholieren. Door dit vakantiewerk verdienen zij hun schoolgeld en -boeken voor het komende jaar. Er wordt gevochten om een plekje in de grote bedrijfshal. Gezeten achter een daarvoor bestemd rek, sorteren zij de

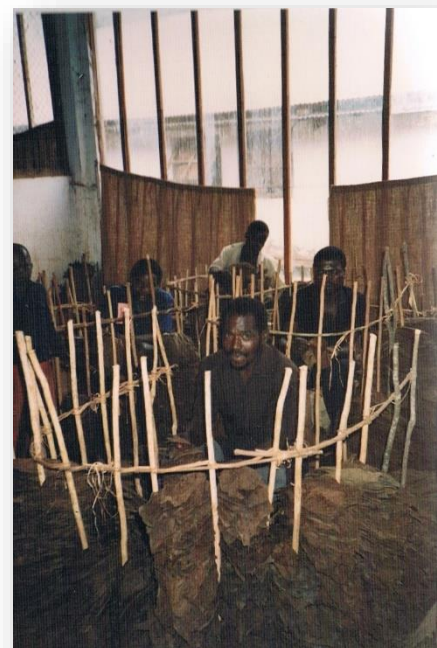
*mangotijd komt er ook weer aan, heerlijke vruchten zijn dat, waar iedereen zich weer rond aan eet. Met als gevolg dat vooral kinderen de nodige wormen oplopen, want de gevallen exemplaren worden zo van de grond opgeraapt en opgegeten, zonder deze eerst even te wassen'.*

In mei is de plaag nog niet voorbij, want in de brief van 2 mei lees ik:

*'Mijn tuin staat er trouwens nog altijd treurig bij, er zijn nog steeds sprinkhanen. Er komt geen plantje ongeschonden boven de grond uit, dus wacht ik maar af tot na de plaag'.*

Voor mijzelf is dat niet zo'n groot probleem, ik haal mijn groenten voorlopig wel op de markt, maar voor tabaksboeren en hun families is het een ramp. Tabaksbladeren met een gat erin zijn ongeschikt geworden voor de sigaar, en brengen daarom na de oogst veel minder op.

Tijdens de groeiperiode van de tabak, bouwt de boer bij zijn velden een enorme droogschuur van lokaal materiaal: boomstammen en matten van palmbladeren



*... en volwassenen op kleur*

bladeren op gelijke grootte. Volwassenen sorteren daarna op kleur. Vervolgens wordt de tabak verpakt in grote juten balen, klaar voor de export.

In september wordt de tabak uitbetaald aan de boeren. Het is een drukte van belang in Batouri: iedereen probeert een graantje mee te pikken van de boeren, die zich ineens rijk rekenen. Op de markt verdringen de handelaren zich om een plekje te bemachtigen voor hun kraampje met kleding voor jong en oud, of een met potten en pannen en ander huisraad. In de bars is het een drukte van belang: eindelijk is er tijd en geld voor een fles bier! Ook in het ziekenhuis is het drukker dan in de rest van het jaar: die liesbreuk kan nu worden geopereerd, of medicijnen worden gekocht tegen de ingewandswormen bij de kinderen. Op die manier is het zuurverdiende geld al snel op.

Er zijn echter ook boeren, die van tevoren goed hebben nagedacht over de besteding van hun inkomen. Zij kunnen via de SCT materialen aanschaffen voor de bouw van een huis. De SCT levert de zakken cement, balken, planken en golfplaten zelfs per vrachtwagen voor de deur af. In deze tijd is Jan, onze Nederlandse bouwkundige uit een eerdere *Echo*, dan ook flink in de weer om de boeren te adviseren bij de bouw. En zo is de tabakscampagne voor dat jaar afgerond.

Maar wanneer ik begin september voor mijn eerste vakantie in Nederland met de auto vertrek uit Batouri, word ik bij de stadsgrens aangehouden door de politie. Alle bagage moet worden uitgeladen en de auto wordt door de agenten helemaal binnenstebuiten gekeerd. Mijn vraag, waar men toch naar op zoek is, wordt echter niet beantwoord.



*Balen tabak, klaar voor de export*



*Het wegen van gesorteerde tabak*

Pas na een welverdiende vakantie in Nederland hoor ik bij terugkeer wat er aan de hand was. Er blijkt een flink geldbedrag te zijn gestolen bij de SCT, op de ochtend van mijn vertrek. Mijn vriend is, als SCT-medewerker, een van de verdachten, maar in zijn woning vindt men niets. Zou 'la blanche', zoals ik in Batouri word genoemd, het geld misschien van hem hebben meegekregen? Wel verdacht toch, dat zij diezelfde dag vertrekt? Ik kan me niet meer herinneren of het geld ooit is teruggevonden, maar wij worden allebei 'vrijgesproken' wegens gebrek aan bewijs.

Wel heel vervelend allemaal.

Ook al voorziet de SCT de boeren uit de streek van een jaarlijks inkomen, toch is er nogal wat kritiek op de tabaksteelt. Door de ver van het dorp gelegen velden, verhuist de tabaksboer jaarlijks een aantal maanden met zijn gezin naar deze velden, om daar in een tijdelijk hutje te gaan wonen, zonder schoon drinkwater en andere voorzieningen. Ik zie ze gaan: De vrouwen, met potten en pannen in een verwassen pagne geknoopt op het hoofd, met in haar kielzog de kinderen met de machete en schalen met wat kleding op het hoofd. Ze verdwijnen over de geitenpaadjes richting de velden, ver weg op de savanne. De kinderen gaan in die maanden niet naar school, en ook voor de consultatiebureaus en vaccinaties komen de vrouwen niet steeds terug naar het dorp. De sociale gevolgen van deze teelt zijn daarmee nogal nadelig voor de ontwikkeling van de bewoners.

In de jaren 90, toen het roken van sigaren steeds minder populair werd in Europa, probeerde de SCT stapsgewijs over te gaan op het fokken van kippen. De bestaande bedrijfshallen waren daarvoor zeer geschikt. Maar tegen de concurrentie met o.a. Nederland, die zijn diepvrieskippen en -vleugeltjes

tegen bodemprijzen in o.a. Kameroen dumppte, was men niet opgewassen. De SCT ging failliet en vele Kameroeners verloren hun baan en hun inkomen. De grote gevolgen van dit alles laten zich raden. Toen ik samen met mijn Nederlandse echtgenoot en mijn Kameroense vriend van toen in 2008 Batouri bezocht, en wij een toer maakten in de omgeving, kwamen dorpingen op ons afrennen. 'Gaat de SCT weer opnieuw beginnen met tabak?' was de vraag die op hun lippen brandde. In Batouri en de omliggende dorpen was de armoede duidelijk toegenomen. Waar het vroeger een dynamisch en gezellig stadje was, maakte het nu een gelaten indruk op mij. In de plaats van winkeltjes en bedrijfjes, waren er nu kerkjes van allerlei gezindten bijgekomen: Nood leert bidden, zo is het gezegde.

Ria Verbeek  
© Terug naar Batouri  
Maart 2020